

مواجهه با بیکاری در ایران (۱۳۴۰-۱۳۵۶)

امتناع از پذیرش، اختلال در بازنمایی

محمدجواد عبدالمهی

www.ketab.ir

سرشناسه	عبداللهی، محمدجواد، ۱۳۶۵
عنوان و نام پدیدآور	مواجهه با بیکاری در ایران (۱۳۵۶-۱۳۴۰) امتناع از پذیرش، اختلال در بازنمایی / محمد جواد عبداللهی
مشخصات نشر: تهران	تهران: شیرازه کتاب ما، ۱۳۹۹
مشخصات ظاهری	۲۷۲ص
فروست	مجموعه جامعه و سیاست ۱۲.
شابک	۳-۶۸۴۳۷۱-۶۷۸-۶۲۲-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
موضوع	بیکاری—ایران—تاریخ—۱۳۵۶-۱۳۴۰
موضوع	Unemployment—Iran—History—1961-1977, :
رده بندی کنگره	HD۸۶۷۰/۲
بندهای دیویی	۳۲۱/۱۱۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	۶۳۰۹۶۶۱

مواجهه با بیکاری در ایران (۱۳۴۰-۱۳۵۶)

امتناع از پذیرش، اختلال در بازنمایی

نویسنده: محمدجواد عبداللهی

شارات: شیرازه کتاب ما

یراژ: ۲۷۰ نسخه

چاپ اول: مرداد ۱۳۹۹

حق چاپ و نشر محفوظ است

این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است

تهران، صندوق پستی: ۱۱۱-۱۳۱۵

تلفن: ۸۸۹۵۲۲۹۷ فکس: ۱۱۶۹۱

همراه: ۹۳۶-۹۵۰۰۱۸۲

سایت: www.shirazehketab.com

فهرست مطالب

۷	یادداشت دبیر مجموعه
۱۱	مقدمه

بخش اول: بیکاری شرایط امکان

۳۳	فصل اول: بیکاری به مثابه مفهومی تاریخی
۳۵	وجه تاریخی کار
۴۰	تاخیر در پذیرش بیکاری
۴۶	تاریخ‌مندی بیکاری نزد مورخان اجتماعی
۵۳	طرحی برای تاریخ بیکاری در ایران

۵۵	فصل دوم: برآمدن بیکاری پنهان
۵۷	امکانات تولیدی و جمعیت روستایی
۵۸	بهره‌برداری از زمین پیش از اصلاحات ارضی
۶۹	اصلاحات ارضی و تغییر نظام بهره‌برداری از زمین

۸۵	فصل سوم: از جاکنده شدن: مهاجرت‌های داخلی پس از توزیع زمین
۸۸	میزان و جهت مهاجرت

- ۹۸..... ویژگی‌های مهاجران در سال ۱۳۴۳
- ۱۰۴..... ویژگی‌های مهاجران در سال ۱۳۵۱

- ۱۱۱..... فصل چهارم: رؤیای صنعت: تحول بخش‌های اقتصادی
- ۱۱۳..... بسط سرمایه‌داری دولتی
- ۱۱۶..... تحول در بخش‌های اقتصادی: گسترش بخش صنعت و خدمات
- ۱۲۶..... ساختار اشتغال صنعتی

بخش دوم: بیکاری و اجتماعات بیکاران

- ۱۳۷..... فصل پنجم: پدیده شدن بیکاری
- ۱۳۹..... گسترش تاراج دی
- ۱۴۷..... پدیدار شدن بیکاری در شهرها و تأخیر در پذیرش آن
- ۱۵۸..... پذیرش بیکاری
- ۱۶۲..... بازنمایی رسمی بیکاری و پدید آمدن بیکاران غیررسمی
- ۱۷۱..... بیکاری در آیین فقر

- ۱۸۹..... فصل ششم: اجتماعات بیکاران در شهرهای بزرگ
- ۱۹۲..... شکل‌گیری تمایز در فضای سکونت
- ۲۰۷..... محدوده و خارج از محدوده
- ۲۱۹..... مسئله «حاشیه‌نشینی»
- ۲۳۱..... کوی نهم آبان
- ۲۴۰..... شورش علیه محدوده

- ۲۵۱..... جمع‌بندی
- ۲۵۷..... فهرست منابع و مآخذ

یادداشت دبیر مجموعه

در تاریخ تحولات اقتصادی اجتماعی ایران، سال‌های دهه ۱۳۴۰ از اهمیت خاصی برخوردارند. در این دهه بود که زمینه صنعتی شدن کشور مهیا گشت و همچنین در این دهه بود که نوآوری‌ها یا همان مدرنیزاسیون، لایه‌های مختلف اجتماعی را به‌ویژه در شهرهای آشوب تحت الشعاع قرار داد. افزایش درآمدهای کشور در نتیجه بالا رفتن قیمت نفت به هر دوی این گرایش‌ها شتاب خاص بخشید که در کنار جوانب مثبت، در عین حال، تناقضات هر یک را آشکار و تشدید کرد و به مشکلات روزافزونی امن زد که تبعات سیاسی آن دیگر از کنترل معماران این تغییرات خارج شد. با انقلاب دامن زد که به رژیم پهلوی و نظام سلطنتی در ایران خاتمه داد. به عبارت دیگر، همه آنچه متضمن رشد کشور در آن ده سال بود اینک خود به واسطه تبدیل شدند که آن را زمینگیر کردند. شتاب حاصل از تغییرات در زمینه اقتصادی، کمبودهای زیرساختی و توانایی محدود کشور را در صنعتی شدن آشکار ساخت و تورم و فساد و ناکارآمدی این رشد ناموزون را عیان کرد. همین شتاب در حوزه اجتماعی، ناهنجاری حاصل از مدرنیزاسیون را که حاصل تضعیف همبستگی‌های اجتماعی سنتی و نهادهای متضمن آن بود برای

بسیاری از گروه‌های اجتماعی، چه آنهایی که از آن نوسازی منتفع شده بودند و چه آنهایی که از آغاز با آن مخالف بودند غیرقابل تحمل کرد.

هرچند این تعبیر و تفسیر بازتابی قابل درک از آنچه گذشت به‌شمار می‌آید، اما در آن، این پدیده‌ها منفک از یکدیگر مورد توجه قرار گرفته‌اند و استبداد فزاینده سلطنتی پس از افزایش قیمت نفت در نقش یگانه چسب پیمانه پدیده‌های اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی کشور ایفای نقش می‌کند: این استبداد روزافزون است که دیوانسالاری کشور را به‌کل از کار می‌اندازد و به‌ری فرست مداخله لازم برای کنترل بحران‌های پیش‌دین اقتصادی را نمی‌دهد. و همچنین همین استبداد است که با جلوگیری از برپایی نهادهای مدرن متضمن وابستگی‌های جدید (حزب، سندیکا، مؤسسات مدنی و کانون‌های فرهنگی مستقل و غیره)، راه مسالمت‌آمیز برطرف کردن ناهنجاری‌ها را بر جامعه می‌بندد.

اکنون به‌نظر می‌رسد که علاوه بر این استبداد که به‌درستی گفته می‌شود که با افزایش قیمت نفت بر تحکیمش افزوده شد، باید به عوامل دیگری نیز توجه کرد که به‌نوبه خود امکان مفصل‌بندهی بیان پدیده‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی‌ای که نظام سلطنتی را به‌زیرین برد برقرار کرد. کتاب حاضر تلاشی است برای تبیین یکی از این مفصل‌بندها از طریق بررسی انتقادی موضوع بیکاری در ایران، در فاصله همین دوران هم‌زمانه مورد بحث. پدیده‌ای که به‌هنگام ظهورش در شکل جدید، ابتدا از شناسایی آن امتناع شد و آنگاه که مورد توجه قرار گرفت به‌نحو نادرستی بازنمایی گشت و در نتیجه امکان یافتن راه‌حلی برای آن بسته شد. بیکاری‌ای که به‌دلیل در نظر نگرفتن آن همچون یک پدیده تاریخی، یعنی پدیده‌ای که برای فهم آن باید به شیوه ظهورش در هر بافت ویژه تاریخی نگریسته شود تا ابعاد و انواعش مشخص گردد، در آمارهای کشوری که از همین سال‌ها رجوع به

آنها باب شده بود بازتاب مناسب را نیافت و در نتیجه از چشم‌ها پنهان ماند. هرچند رد پای آن در معدود آمارهای مقطعی و موضعی قابل رؤیت بود. عدم امکان اتکاء به آمارهای کشوری برای شناسایی میزان و نوع بیکاری در کشور در آن سال‌ها، نویسنده کتاب را بر آن داشته تا با بررسی دو پدیده دیگر، یکی فقر و دیگری نوع اسکان مهاجرانی که در جست‌وجوی کار به شهرهای کشور و به‌ویژه به تهران می‌آمدند، تلاش کند تا نوع و ابعاد این پدیده را شناسایی کند. مهاجرانی که هرچند در آغاز کار، در برخورد با وضعیت سخت زندگی، هدفی جز امرار معاش نداشتند، اما با مداخلات روزافزون شهرری‌ها رای تخریب مسکن‌های موقتی‌ای که این مهاجران، خود برای خویش داده بودند، آنها را به سمت خروج از موقعیت منفعل‌شان وادار کرد و باب این مهاجران با مخاطب قرار گرفتن توسط جریان‌ها مختلف سیاسی مخاصم سلطنت در کشور، در مقام یکی از گروه‌های فعال در جنبشی که از اوایل سال ۱۳۵۶ علیه استبداد سلطنتی رو به گسترش داشت وارد کارزار انقلابی شدند.

مراد ثقفی